

DOMIN SVET

LETNIK 42

V LJUBLJANI, 15. DECEMBRA 1929

ŠTEVILKA 10

RUSKA IKONA, »GRUZINSKA MATI BOŽJA«
(KONEC XV. STOL.)

PRI SVETEM SEBASTIJANU

Legenda iz Bele Krajine

MATIJA MALEŠIČ

Tisti čas sta bila tavalata po kočevskih gozdovih od jutranje zore. Prvi mlad, z rdečkasto brado, dolgimi lasmi, pa pogledom, da je rosa sahnila pod njim in je solnce temnelo pred njim. Drugi starček s plešo, razmršeno brado, sključen v starosti, s težkimi nogami.

Staremu se je kar samo nasmehnilo, ko sta stopila iz gozdov. Solnce je baš zahajalo v kočevske hribe. Pod njima v žaru zahajajočega novembrskega solnca: zidanice, bele golobice med trtji; cerkve, čuvarice venečega trtja in belih zidanic. Sveti Jakob v Rodinah, Sveti Miklavž na Stražnem vrhu, Sveti Vid. Tuševdol, Otavec. Tam v gozdu samoten Sveti Sebastijan — za njim vitek stolp, bel stolp med belimi hišami: Črnomelj. In za

Črnomljem cerkve, cerkve, bele cerkve: Tančagora, Dragatuš, Bojanci, Butoraj, Plešivica, Desinec, Griblje, Krasinec, Podzemelj. Pa njim na desni, pa njim na levi, pa še za njimi vse tja na Hrvaško: cerkve, bele cerkve v žaru zahajajočega novembrskega solnca.

V zidanicah veselje. Sam sveti Martin v nebesih mora privoščiti ljudem veselje. Saj čakajo na krst sladkega pridelka. Iz hiš se kadi dim, po ognjiščih kurijo gospodinje za večerjo.

Oj, ves dan sta hodila, hodila, hodila. Ni kar bi v oko dal, nista dala v usta. Žejo sta gasila s slinami. Pa taka hoja po gozdovih! Navkreber, navzdol, po trnju in bodičevju, med grmovjem in brez stez, pa brez počitka.

Mladi kar navzdol in povprek in počez med trtja. Kadar se zamisli, mu je jed veter, ki ni nikdar zapihljal; pijača rosna kaplja, ki ni nikdar zablestela; utrujenost pomenek, ki ga nikdar nihče ni govoril; počinek pesem, ki je nikjer na svetu ni.

Starček krepko za njim. Vonja po sladkem vinskem moštu so vse Rodine polne. V zidanicah veselo in glasno govorjenje. Niso skopi ljudje, starček ve. Namuzal bi se, če bi imel kedaj, ko pomisli: »Pij, popotnik! Pijte, ljudje! Dobrega sem letos pridelal!« Kiselico da Bog, kajpa!

Mladi pa mimo zidanic in veselih ljudi, izogiblje se hiš. Počez, povprek po trtjih, po stezah noče, potov ne vidi.

Starčku znoj na čelo, pa trudnost v noge, pa slabost v ude, pa nejevolja v srce. Če bi ne šel po ovinku, če bi krenil naravnost po stezi... Tam zidanice. Ljudje v njih. Glasni so. Ne puste človeka mimo. Pa da je cigan, nikar izmučen, star popotnik.

Pospesi starček korake. Obstal je mladi za zidanico.

Hripav, ves preklan in srdit glas iz zidanice: »Tristo strel naj udari vame...«

»Ključ od zidanice! Pa račun črez vse! Vse!« Glas, ki se komaj premaguje.

»Sedem sto hudičev pošlji ponj! Po ključ! Po račun! Ne dam, dokler...« Glas hrešči.

»Če ne daste, da sodnija!« Glas se ne more več premagovati.

»Gad! Toži! Strem ti glavo!« Glas sika.

»Tožim!« Glas se ves trese v jezi.

Mladi hitro pred zidanico. Postoji. Zakašlja. Nihče ga ne pozove v zidanico. Starček za mladim. Briše si pot s čela. Glasno vzdihne. Zadene z nogo ob kamen, da se s truščem zakotali po strmem potu. Nihče ga ne ogovori.

»Hudič poniglavi!« Hripav glas kriči.

Mladi preskoči omejek in hiti počez po trtju. Starček za njim. Kaj pa hoče. Ali brunda: »Da nas ti in taki, ki se karajo, ne povabijo...« Pa nima kedaj brundati. Sapo mu jemlje, tako hiti za mladim.

Tam Talčivrh. Dim iz vež, z dimom vonj po pečenem kostanju. Pa mimo Talčegavrha mladi, pa povprek po njivah, pa v gozd, pa po gozdu čez drage naravnost v hrib k svetemu Sebastijanu.

Ko je prisopihal starček za njim, je mladi sedel ob cerkvi. Zeblo ga je, privijal je k životu obleko. Tudi truden je bil, videlo se mu je. Da bi bil lačen? Da bi bil žejen? Kaj namerava, kam misli? Napeto mu bega pogled po rodinskem potu. Preko Slepčka do Talčegavrha, pa še naprej tja po lučih po Rodinah. Mrak leze v gozd in sili k svetemu Sebastijanu. Tam po Rodinah, po Talčemvrhu, v Tuševemdolu, na Rožičvrhu, na Stražnemvrhu, povsod luči, luči, luči. Po zidanicah, po hišah, po ognjiščih luči. V gozdu pri svetemu Sebastijanu mokroten mraz.

Starčka strese, da mu zobje zašklepetajo. »Pusto je našemu Sebastijanu v tej samoti.« Ne more skriti bridkosti. Že tam z vrha je videl, kako samotni je v gozdu sveti Sebastijan. In da je še gozda tja do polj in še polj tja do hiš, tja do Črnomlja.

Mladi ni besedice. Gleda na pot in napenja oči, da bi prodril mrak.

Po oknih razbite šipe. Starček pogleda na glavni oltar. »Da so te pognali v gozd in samoto in od sebe ljudje! Kaj si jim storil, Sebastijan? Čemu tako?« Očitaneje zveni iz njegovega glasu. Vidi se starčku, kako mu je hudo. Noge se mu šibijo. Kar zdrkne ob mladem na mrzlo zemljo.

Ni črne ni bele mladi.

Mrak tak, da ni razločiti rodinskega pota.

Mladi počasi doli proti potu.

Zaječi stari. Le kam zopet hoče, ko ni počinil, ni da bi zmolil tri očenaše. Morda pa do prvih hiš?

Ob rodinskem potu mu pomigne mladi, naj mu ne sledi. Ne krene starček nazaj k cerkvi. Predaleč mu je, tako je truden. Korak, dva med brezami do mrkih hrastov. Vlažno, skoraj mokro je listje, ali tla so bolj postлана ko pod brezami.

Pa čudno! Komaj se je starček zleknil po vlažnem listju, mu je bilo, ko da listje ni vlažno in mokrotno in mrzlo. Ko da je legel na suho listje. Zaprl je v utrujenosti oči. Pa glej! Ko nekak daljni spomin, ali žive sanje v polspanju: Saj ni tako čisto na tujem in tako čisto zapuščen. Včasih — koliko let je pač že tega — včasih so trkale duše na nebeška vrata. Peter: »Odkod?« S pokopališča pri svetem Sebastijanu. Tam pri Črnomlju.

Starčka ni bilo čisto nič strah, ko je v trdnem mraku dremal na zapuščenem pokopališču pri svetem Sebastijanu. —

»Toži, gad, o, le toži!« Hripav, ves preklan glas je predramil starčka. Nekje je tisti dan že slišal tak glas.

»Vzame me pa naj tristo hu...« To je glas iz tiste zidanice, kjer so se prepirali.

»Ne boj se, sveti Sebastijan! Ne bom preklinjal v tvoji soseščini. Čast in slava tebi.« Vse nekam manj hripav in manj preklan glas. »In hvala ti! Puščaš me mimo ob vsaki ponočni uri. Mirno. Druge ne.« Ves ponižen glas.

Konec prepira?

»Sveti Sebastijan, v nebesih si, tvoja beseda zaleže pri Bogu. Veš vse. Če mi ne bi fant zmešal vseh štren, znaš, ne bi se danes naklel, ko se nisem že svojih deset let.«

Saj ni prepira, pomisli starček. Mož je sam. Natreskal se ga je, pa govori sam s seboj. Tudi na korakih, ki odmevajo v temo, se mu pozna.

»Pred sodnika me požene... Gad strupei ni... — Jezus...«

Presunljiv krik pretrese gozd. Še starčka zareže v mozeg in ga vrže z listja. Kje je mladi? In kaj... kaj, kako misli? Pa se ni razodel možu? Kako razodel, da mu je pogнал tako grozo v žile? Ničesar ne vidi starček, z mesta si pa ne upa, da ne prekriža mlademu načrta.

»Križani Bog, usmiljenje... Milost... meni... ubogemu grešniku...« Plah glas.

»V imenu Očeta... in Sina... in svetega Duha...«

Starčku se zdi, da čuje skozi gluho temo, kako šklepetajo možu zobje.

»Bog se usmili vseh vernih duš v vicah... Tone... Tone... Da si to ti...«

Starček mora napenjati ušesa, da razbere besede. Možu na potu pojema glas.

»Saj sem plačeval maše zate... Vseh pet in dvajset in več let... Na vsako obletnico... S trnjem kronani, da se toliko let vicaš...«

Skoraj jokajoč glas.

»Tone... Tone... Ne bodi... tako... strahovito žalosten... in potr... Saj... saj... Fant noče, kakor bi jaz rad... Kaj mislim grdo?... Kaj je moja hčerka smetje, da je noče...? Kaj govore o tisti, za katero sili, veš... Saj veste... tam vse...«

Na rodinskem potu krik, ki bi presunil mrke hraste, še trdo kamenje.

»Nisem... nisem... nisem... Nisem te jaz ubil... Še v sanjah ne... Grozi gad, da povpraša tudi o tem sodnika... O... Pa ne misliš... Tone...«

Grozoten molk na rodinskem potu. In vse naokoli po gozdu grozoten molk.

»Da sem v svojem srcu grešil zoper tebe in nad samim seboj, ko sem mislil: Božja volja je bila... Ker sem si opomogel, ko sem obdeloval tvoje polje in vinsko goro... Tone, usmiljenje... Glej, znorim... Umrem v strahu in grozi... Nespokorjena pojde moja duša k sodbi... Prijatelja sva bila... Ne želi mi svoje usode... Vic — o, Križani — pet in dvajset in več let vic...«

Glazen stok na rodinskem potu vštric cerkve svetega Sebastijana. In skozi stok trepetajoč glas: »Tedaj... Ko se je zvrnil voz nate... Ah, saj veš, da sem skoraj ponorel... Mejaš, prijatelj... ‚Podrži, ki si močnejši, v tej strmini,‘ sem rekel. Ko si zaječal pod zlomljenim kolesom: ‚Za sinka... siroto... skrbi!‘ so mi vstajali lasje in so mi zagomazeli mravljinci po hrbtu. ‚Tone,‘ sem zavpil in planil k tebi. Dvigniti sem hotel voz s polnimi sodi vina... Sam... Hotel!... Bog mi je priča... Da je zdrknil nate poln sod in ti zdrobil glavo... Bože... Bože... Pa saj veš... Saj veste tam pri vas vse... Vse... Presodi...«

In zopet strahoten molk na rodinskem potu vštric cerkve svetega Sebastijana.

RUSKA IKONA, BOG NA SEDEŽU Z MARIJO IN SV. JANEZOM KRST. (XVIII. STOL.)

»Vse veste... Sprevidite tam pri vas gotovo vse pametneje ko mi grešni zemljani... Tone, ali nisem spolnil tvoje poslednje želje?... Odgojil sem ti sinka... Če... če sem mislil vsa ta leta: Vzame mojo hčerko... Moja žena ga je dojila... Ko sin, rodni sin mi je bil... Ali sem se manj pehal na tvojem... njegovem... ko po svojem?«

Pretresljiv krik na rodinskem potu vštric cerkve svetega Sebastijana.

»Pri nebeškem usmiljenju... Tone... Ali moj trud, moj znoj, moja skrb ni bila nič... Saj... saj ni mogoče vsega do zadnjega zrna razločiti... Vse je bilo skupno... Moje...«

tvoje ... njegovo ... Račun do zadnjega zrna in sleherne kupice vina ... In za vsa leta ... Tone ... Ne pehaj me v vice ...»

Grozoten molk.

»Storim ... storim, Tone, kar hočeš ... Povem tvojemu sinu: Ločiva se, ker nočeš po moje ... Vzemsi ženo, kjer hočeš ... Tvoje je vse posestvo tvojega očeta ... Do zadnje brazde in slehernega omejka ... Letošnji pridelek razdelimo ko možje ... Obdelali smo ti ... Kar je bilo prej ... Tone ... Za pet ran božjih ... Kaj hočeš še več? ... Ne tiraj me v pekel ... v hujše, ko je tebi ... Kaj naj gredo moji beračit ...? Do slehernega zrna in za vsa leta ...? Tone, glej, na kolenih te prosim ...»

Molk. Grozoten molk.

»Sveti Sebastijan, ni ga svetnika nad tebe!«

V veselju hreščeč glas na rodinskem potu vstric cerkve svetega Sebastijana.

»O, tepec! Stokrat, tristokrat tepec! Glej ga! Štor!«

Starček med hrasti čuje z rodinskega pota, kako butne okovan čevelj ob trhel štor. Tihó ko misel huškne mladi od pota in mimo brez med hraste.

»Pa ti mislim, bedak, da si ti, Tone, ki počivaš že svojih sedem, osem in dvajset let v miru božjem. Bog daj pokoj tvoji blagi duši. Tebi, sveti Sebastijan, pa hvala, čast in slava! Zapustil me nisi še nikdar!«

Koraki po rodinskem potu, trdi, nič več opotekajoči se koraki.

»Oj vino, vino, vinilo, dostikrat že si me ginilo. Tako ko danes pa še nikdar nikoli ne! Naj bi me le kdo slišal! Gad na primer ...»

Dihne mladi v gosto grmičevje ob rodinskem potu. Tik pod hrasti pod cerkvijo svetega Sebastijana. In z njegovim dihom zahrope med grmičevjem, ko da udarjajo gole mrtvaške kosti druga ob drugo. Starček stopi izpod hrasta. Zašumi listje pod njegovimi nogami. Zašeleste zadnji listi po hrastovih, padajo z vej, zanaša jih veter proti potu v gosto grmičevje.

Oj, oj, joj! Ledeno zahrumi med hrasti pri svetem Sebastijanu. Vse od cerkve doli do rodinskega pota. Ko da odpira veter pozabljene grobove ... Ko da vstajajo mrličji iz grobov ... Pa vsi mrličji z vetrom tja doli med gosto grmičevje ob rodinskem potu ... Groza!

»Jezus!« Grozoten krik iz grmičevja tik pod hrasti.

Tema ko v rogu je na potu. Ničesar ne vidi starček, pa stoji tesno ob grmičevju. Čuje pa, kako šklepetajo na potu človeški zobje.

Vse hujši šum in vse večja groza na zapuščenem pokopališču pri svetem Sebastijanu. Ledena groza.

Čofotne nekaj po mokrih tleh na potu. Ko da je vrglo človeka na kolena.

»Duše ... verne duše v vicah ... Prizanesite ... Milost ... ubogemu grešniku ...»

Glas je šepetajoč. Ko v smrtni grozi. Med šklepetanjem zob so zvoki vsi presekanji.

»Ne terjajte ... duše ... neizpokorjenega ... Pravico imate ... Ni še osem dni po Vašem godu ... Vem ... Vaša pravica ...»

Ko da umira glas, le plaho drhtenje.

»Tone ... Milost! ... Pri svojem zveličanju ... obljudim! ... Vse dam ... Povem ... razložim ... Pa naj napravi, kakor hoče ...»

Narašča šumenje med hrasti, pokajo veje, ko da stokajo duše ...

»Ne premislim se ... Prisegam: Naj mi ne bo milosti pri Sodbi, ako ne storim, kakor sem obljudil ... Duše ... duše ... milost ... moji ... duši ... Kaj vse drugo na svetu ...»

Dvigne roko mladi. Ponehava šum med hrasti.

»Za vaš večni mir in pokoj, uboge duše v vicah ... Oče naš ...»

Neslišno stopi mladi izza grmičevja in krene v gozd. Stari za njim.

Z rodinskega pota glasna, vneta, iskrena molitev za verne duše v vicah.

»Ga čuješ?« Prva beseda, ki jo je tisti dan spregovoril mladi.

»Dokler ne pride do prvih hiš in ljudi,« dvomi starček.

»Nikakor! Stori, kakor je prisegel v uri, ki je svoj živ dan ne pozabi. Drugače bi si ne upal nikdar več niti pri belem dnevu po rodinskem potu mimo Sebastijana. Verjemi, Peter!« Zgovoren in zadovoljen je mladi, ko da ni prehodil danes takega pota in mu ni ne mrzlo in ni ne lačen, ne žejen — človek. »Obiščiva našega Sebastijana. Pusto mu je in samotno. Ker so ga pognali ljudje od sebe in v gozd ... Čemu? Si očital ...»

»Ne zameri!« je rekel tedaj Peter skesano.